
Kim van der Meulen

‘Creativiteit is ons echte kapitaal’

Interview met **Daan Roosegaarde**

Daan Roosegaarde. Fotografie: Willem de Kam

Verbeelding en creativiteit: dat is volgens ontwerper en innovator Daan Roosegaarde wat kunstenaars zo interessant maakt voor innovaties buiten de eigen sector. ‘Samen kun je iets maken wat in beide werelden een nieuw soort kunstwerk is.’

Smog Free Tower.
© Studio
Roosegaarde

De luchtzuiverende *Smog Free Tower*, het lichtgevende fietspad *Van Gogh Path* dat op zonlicht werkt en *Icoon Afsluitdijk*, dat straatverlichting op de Afsluitdijk overbodig maakt: de ontwerpen van Daan Roosegaarde zijn meer dan kunstwerken. Ze stellen stedelijke problemen aan de kaak en dragen bij aan het oplossen ervan. ‘Een woord dat we hier veel gebruiken, is schoonheid,’ zegt Daan Roosegaarde in zijn ontwerpstudio in het Rotterdamse Merwe-Vierhavengebied. ‘Daarmee bedoelen we de visuele schoonheid van kunst, maar ook maatschappelijke waarden waaraan kunst een bijdrage kan leveren: schoon water, schone lucht, schone energie. Een project begint bij mij niet met inspiratie, maar met irritatie, of een vraag. Waarom branden lantaarnpalen de hele nacht als er niemand is? Waarom accepteren we luchtvervuiling? Maar ook: wat kan ik doen om de situatie te verbeteren? Het is de rol van een kunstenaar of ontwerper om de wereld te bevragen, te bekritisieren en te irriteren en met een nieuw voorstel te komen. Om een bijdrage te leveren aan een oplossing van het probleem,

of er aandacht voor te genereren. Eén toren die smog filtert is bijvoorbeeld geen oplossing voor een hele stad, maar zwengelt wel de discussie over het fijnstofprobleem aan en laat technologen op een nieuwe manier naar mogelijke oplossingen kijken. Als er een partij is die een project als *Smog Free Tower* kan opschalen, zodat die torens goedkoper, groter en makkelijker te produceren zijn? Graag, maar daar zijn andere mensen beter in dan ik. Dan hou ik het bij een artistieke en kwaliteitscheck en laat ik het project vervolgens los.’

De reden dat kunstenaars zo interessant zijn voor innovaties buiten hun eigen sector is volgens Roosegaarde dat ze een ander perspectief op de wereld hebben dan bijvoorbeeld wetenschappers en technologen. Ter illustratie noemt hij een van zijn nieuwste grootschalige projecten, *Space Waste Lab*, waarmee hij ruimteafval wil upcyclen tot kunstmatig vallende sterren die vervuילend vuurwerk kunnen vervangen. Hiervoor werkt hij onder meer samen met ruimtevaartorganisatie ESA. ‘Zijn wij slimmer dan ESA? Nee. Maar we kunnen wel op een →

andere manier naar dat probleem kijken. Het idee om ruimtepuin tot iets anders te transformeren was nooit bij de directeurs van ESA opgekomen. We verbreden de horizon van wetenschappers en brengen verbeelding, creativiteit en daarmee innovatie. Tegelijkertijd kunnen wij niet zonder de kennis en expertise van bijvoorbeeld technici, wegenbouwers en wetenschappers. Ik weet niet hoe je een snelweg moet bouwen en dat wil ik ook niet – ik wil samenwerken met experts die dat wel kunnen. Samenwerking is noodzakelijk om nieuwe voorstellen gerealiseerd te krijgen.’

Spelen met regels

Voor Roosegaarde is het vanzelfsprekend dat zijn ontwerpen een praktische toepasbaarheid hebben. ‘Als je werk in de openbare ruimte komt te staan, vind ik het logisch dat je daarmee iets teruggeeft aan de maatschappij. Dat moet verdergaan dan wat ik mooi vind. Ik ben gedreven door schoonheid, maar zelfs de poëtische droomlandschappen die ik maak kunnen mensen bewust maken van de impact die ze hebben op de wereld om hen heen.’ Zo laat Roosegaarde's project *Waterlicht*, een virtuele ‘vloed’ van led-lichten, zien hoe hoog het water zou komen zonder menselijke interactie. Daarmee vraagt de installatie aandacht voor de stijgende waterspiegel door opwarming van de aarde. ‘Welke kant een project opgaat, weet ik van tevoren nooit. Door een idee centraal te stellen, een prototype te ontwikkelen en dat bij te schaven tot je een antwoord hebt, ontstaat innovatie. Ik begin een proces, geen product. We hebben het in de studio niet voor niets vaak over *protopia*, een term van Kevin Kelly (medeoprichter van tech-magazine *Wired*, red.), om aan te geven dat je stap voor stap leert. Daarnaast hangt de aanpak erg af van de fascinatie die ik er voor heb en het gesprek dat ik voer met een opdrachtgever.’

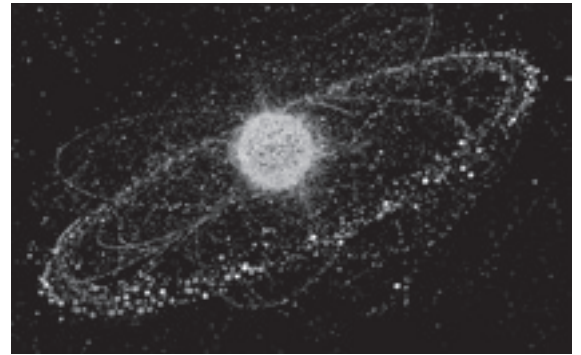
Zo'n 40 procent van de projecten die in Studio Roosegaarde worden gerealiseerd, initieert en financiert Roosegaarde zelf. Het geld dat hij hierin investeert, komt onder andere van projecten die hij in opdracht maakt – voor bijvoorbeeld musea, steden of het Rijk. ‘Je hebt betalende opdrachtgevers nodig om te kunnen maken wat je wilt, mensen die willen investeren in nieuwe ideeën en met wie je in gesprek kunt gaan. Daardoor gaan projecten verder dan een idee

Van Gogh Path. © Studio Roosegaarde

Waterlicht, Museumplein, Amsterdam, mei 2015. © Studio Roosegaarde

Space Waste Lab. © Studio Roosegaarde

dat ik heb, en ontstaan ruimte en geld voor nieuw onderzoek. In opdracht werken betekent dat je te maken krijgt met regels, maar dat is niet anders met vrij werk. Een wit canvas heeft net zozeer kaders als een museum of overheidsinstelling. Het is alleen maar leuk om daarmee te spelen: welke regels kun je ombuigen, in je voordeel gebruiken of veranderen? Soms kun je je eigen ruimte afkaderen of afdwingen, of in elk geval het belang daarvan aantonen. Werken voor opdrachtgevers doet dan ook niets af aan mijn autonomie. Ik geef van tevoren duidelijk aan dat ik niet vanaf het begin kan zeggen of een proces een artistiek interessant kunstwerk gaat opleveren, omdat elk proces een onderzoek is. →

Gates of Light.
© Studio
Roosegaarde

De balans tussen *self-commissioned* en *commissioned* werk levert een interessante flow van energie op.'

Roosegaarde gaat alleen met een opdrachtgever in zee als hij de kans krijgt iets nieuws te ontwikkelen en als er een sociale context is. 'Een vraagstuk dat puur technologisch gedreven is, redt het niet.' Een van de projecten die Roosegaarde in opdracht maakte, was *Gates of Light*, een permanente installatie die onderdeel is van het designinnovatieproject *Icoon Afsluitdijk*. Toenmalig minister van Infrastructuur Melanie Schultz van Haegen vroeg de ontwerper een bijdrage te leveren aan de iconische waarde van de Afsluitdijk, waarna Roosegaarde en zijn team van ontwerpers, architecten, ontwikkelaars en technici de monumentale heftorens langs de dijk voorzagen van een reflecterende laag. De torens lichten op als auto's hun koplampen erop richten. Deze energieneutrale verlichting maakt straatverlichting overbodig en laat kwetsbare flora en fauna in het Waddengebied ongemoeid. 'Het artistieke beeld was leidend: het moest een

droomlandschap worden', zegt Roosegaarde. 'Rijkswaterstaat ging over de praktische uitvoerbaarheid, veiligheid en het onderhoud.'

Voor *Space Waste Lab*, een eigen initiatief, zocht Roosegaarde juist zelf contact met partners. 'In de studio zag ik een afbeelding van witte puntjes op een zwart vlak. Dat bleek de aarde te zijn en alle *junk* die daaromheen zweeft. Een ziek beeld, dat voor mij de trigger was om een project te starten.' Roosegaarde en zijn team maakten *Space Waste Lab Performance*, een lichtinstallatie die 1 procent van het vele ruimteafval verbeeldt, met daarbij een educatief programma over het onderwerp. 'Het visualiseren van het probleem hoort bij fase één: bewustwording van het probleem. Daarna werd het tijd om na te denken over een oplossing van het probleem en hoe we het afval gaan upcyclen.' Het leidde tot *Shooting Stars*, de eerdergenoemde kunstmatig vallende sterren. Onder de projectnaam *Space Waste Lab* ontwikkelt Roosegaarde dat idee nu door met samenwerkingspartners buiten de kunstwereld. 'Ik heb

contact gezocht met ESA en raakte met die organisatie in gesprek over het project. Tijdens een eerdere TED Talk had ik de *chief technology* van NASA leren kennen, die ook interesse toonde in het ruimteafvalproject. Beide organisaties besloten het project te ondersteunen. Inmiddels komen experts van ESA elke vier, vijf weken naar Rotterdam voor een “sessie”. Dan zitten we om de tafel met hen, met entrepreneurs die netten ontwikkelen om ruimteafval op te vangen en met technuten van een Delfts bedrijf dat mini-satellieten maakt.’

Meer investeren

Roosegaarde maakt geen gebruik van subsidie om zijn projecten te realiseren. Veel van zijn opdrachtgevers doen dat wel; die vragen bijvoorbeeld subsidie aan bij het Fonds BKVB of het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Voor *Icoon Afsluitdijk* stelde het Rijk 13 miljoen euro beschikbaar, dat verdeeld werd over diverse uitvoerende partijen. Roosegaardes studio werd gevraagd een bijdrage te leveren aan de groot-schalige opknopbeurt van de Afsluitdijk en kreeg daarvoor betaald volgens de percentage-regeling beeldende kunst bij rijksgebouwen, destijds bekend als de ‘eenprocentregeling’¹. Wat Roosegaarde betreft, zouden de financieringsmogelijkheden voor innovatieve projecten op het snijvlak van kunst en andere sectoren uitgebreid mogen worden.

‘Een slimme overheid investeert in nieuwe ideeën. En een slimme Nederlandse overheid realiseert zich dat creativiteit ons echte kapitaal is. We zijn maar een klein land, maar toch duiken we op internationaal niveau elke keer weer op in de kunstwereld, de architectuur en de wereld van technologie. We zijn goed in creatief denken, maar we vieren het niet, we zijn er niet echt trots op en investeren er te weinig in. Misschien komt dat door de Nederlandse “doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg”-instelling, zijn we geneigd te veel in hokjes te denken of speelt de internationalisering een rol. Maar we zijn ons er ook te weinig van bewust. Nederland zelf is nota bene een slim landschap, een civieltechnisch en artistiek kunstwerk – we leven al duizenden jaren onder zeeniveau – maar we zien het niet. Ik denk dat de overheid de koppeling tussen kunst en andere sectoren, die tot innovatie leidt, meer moet stimuleren. Daar zit onze groei, onze

kracht, onze verbinding. Door samenwerking kun je iets nieuws maken dat in beide werelden een nieuw soort kunstwerk is. Dat is innovatie. De focus die de overheid een paar jaar geleden nog op die koppeling legde, onder andere met de Topsector Creatieve Industrie, lijkt te zijn verslapt. We moeten Nederland weer gaan zien als proeftuin, met de wereld als platform.’

Hoewel Roosegaarde benadrukt dat kunstenaars innovatie teweeg kunnen brengen als ze buiten de eigen sector kijken, vindt hij niet dat alle kunst per definitie oplossingsgericht zou moeten zijn. ‘Voor mij is het logisch om technologie creatief te gebruiken in mijn werk, maar dat is heel persoonlijk. Iedere maker heeft daar zijn eigen ideeën over. Wat me wel verbaast, is dat veel kunstenaars en ontwerpers niet meer echt nieuwsgierig lijken te zijn naar de toekomst en te weinig erkennen dat ze daar een rol in kunnen spelen. In de jaren zestig en zeventig hadden we de futuristische architectuurstroming Archigram, we keken naar *The Jetsons* en ontwierpen de Concorde. Tegenwoordig lijken we juist bang voor de toekomst, met robots die onze banen zouden overnemen en Facebook dat alles van ons weet. Maar als we ons niet kunnen verbeelden hoe de toekomst eruitziet, kunnen we die ook niet vormgeven. Wie kan die beelden beter creëren dan kunstenaars? Ik denk dat er in de wereld niet zozeer een gebrek aan geld of techniek is voor innovatie, maar een gebrek aan verbeelding. En daar zijn kunstenaars, architecten en ontwerpers toevallig heel goed in.’ •

Tot en met 12 januari 2020 is *Presence*, het grote museale solo-project van Daan Roosegaarde, te zien in het Groninger Museum.

Noot

- 1 Deze regeling houdt in dat 1 procent van de totale bouwkosten aan kunst in of bij het gebouw wordt besteed.

Kim van der Meulen is freelance journalist en schrijft over kunst, media en cultuur